

МЕТОДОЛОГІЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розкрито процес зародження формалізації і систематизації аналітичних процедур, досліджено джерела виникнення сучасного фінансового аналізу, охарактеризовано внесок різних наукових шкіл, а також провідних вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів у процес його становлення, розкрито сутність сучасного розуміння фінансового аналізу.

The process of origin of formalization and systematization of analytical procedures is revealed, the sources of origin of modern financial analysis are investigated, the contribution of different scientific schools is characterized, and also of leading native and foreign sciential economists, in the process of its formation, the essence of the contemporary understanding of financial analysis is revealed.

Ключові слова: фінансовий аналіз, предмет фінансового аналізу, аналітичні процедури.

Актуальність. В умовах ринкової економіки посилюється роль фінансових відносин у функціонуванні суб'єктів господарювання. Специфіка цих відносин полягає в тому, що вони завжди подаються у грошовій формі незалежно від того, стосується це забезпечення виробничої діяльності коштами чи розподілу створених прибутків і накопичень підприємств, формування і використання відповідних фондів грошових коштів. Фінансові відносини завжди існують об'єктивно і мають конкретні форми прояву.

Фінансові відносини, що виникають у процесі діяльності суб'єктів господарювання, характеризуються широким спектром. Вони охоплюють процеси створення підприємств; одержання і розподілу прибутків та накопичень; формування відповідних фондів грошових коштів; взаємовідносин з різними ланками фінансово-кредитної системи; формування та використання фонду оплати праці; розрахунків з постачальниками та підрядниками тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням фінансового аналізу суб'єктів господарювання приділяли велику увагу такі вчені-економісти: Бланк І.А., Бочаров В.В., Брікхем Є.В., Корольов В.В., Крутік А.Б., Хайкін М.М., Терещенко О.О., Поддєрьогін А.М., Павловська О.В., Невмержицький Я.І. Однак недостатньо висвітленими на сьогодні є методи та принципи дослідження фінансового аналізу суб'єктів господарської діяльності.

Постановка завдання. Дослідження виникнення, становлення та сучасного розуміння фінансового аналізу. Розкриття головної мети та видів фінансового аналізу.

Викладення основного матеріалу. Аналітичні елементи властиві практично кожному типу господарської діяльності. Початок певної формалізації і систематизації аналітичних процедур пов'язується з розвитком і становленням бухгалтерського обліку. Так, вже у XII ст. у сільськогосподарських маєтках феодальної Англії застосовувався маноріальний облік і аудит – одна з перших письмових форм систематизованого контролю і обліку, що базувалася на простій бухгалтерії. Головним підсумковим документом цієї системи був звіт розпорядника маєтку своєму господарю про довірене майно і обґрунтовані витрати. У звіті вказувався майновий стан на початок періоду, грошові і майнові надходження від лорда, рентні надходження, надходження від продажу худоби, врожаю тощо, і обґрунтовані витрати, включно з вилученням лордом грошових засобів і інших активів на свою користь, витрати на управління маєтком, інші видатки. Підсумок виводився балансовим методом і показувала «заборгованість» розпорядника на кінець періоду.

Маноріальний облік логічно доповнювався контрольно-аналітичною функцією в рамках маноріального аудиту. Останній мав ряд форм, найпоширеніша з яких полягала в наступному: після ознайомлення зі змістом маноріального звіту в ряді великих господарств проводилася інвентаризація спеціально призначеним аудитором. Метою аудиту була не лише інвентаризація майна і контроль рахунків, а й розрахунок наслідків тієї чи іншої операції. Таким чином, системи маноріального обліку і аудиту досить успішно виконували дві аналітичні функції – контрольні і інформаційну, чим пояснюється їх існування протягом кількох століть.

Недоліком маноріального обліку є його непристосованість для розрахунку прибутку, щоправда в той період не було в цьому потреби. В цілому ж можна стверджувати, що вже у XII ст. виник певною мірою формалізований і систематизований взаємозв'язок облікової, контрольної і аналітичної функцій системи управління з елементами фінансового контролю.

Традиційно основною функцією бухгалтерського обліку вважається контрольна функція. Однак, є очевидним, що багата інформаційна база, сформована в рамках бухгалтерського обліку, істотна гнучкість у її наповненні, надають достатньо можливостей і для аналітичних розрахунків, що стало особливо актуальним в процесі розвитку ринкових відносин.

Родоначальником систематизованого фінансового аналізу на рівні підприємства, як складової бухгалтерського обліку можна вважати француза Жака Саварі (1622-1690), який ввів поняття синтетичного і

аналітичного обліку. Становлення елементів економічного аналізу відбувалося і в інших країнах. Зокрема, італієць Анжело ді Піетро пропагував методологію порівняння послідовних бюджетних асигнувань з фактичними затратами, Бастіано Вен Турі будував і аналізував динамічні показники господарської діяльності підприємств за 10 років.

Італійський бухгалтер Джузеппе Червоні (1827-1917) розвинув ідеї Саварі і створив вчення про синтетичне складання і аналітичне розкладання бухгалтерських рахунків. На початку ХХ ст. сформувався напрямок обліку – балансознавство, що розвивався за трьома напрямками: економічний аналіз балансу, юридичний аналіз балансу, популяризація знання про баланс серед користувачів.

Розвиток першого напрямку пов'язаний з І. Шером, П. Герстнером та Ф. Ляйтнером. П Герстнером було введено поняття аналітичних характеристик балансу: про співвідношення коротко- і довготермінових зобов'язань, встановлення верхньої межі позичкових засобів у розмірі 50% авансованого капіталу, взаємозв'язок фінансового стану і ліквідності тощо. Другий напрямок розвивали Р. Байгель, Е. Ремер, К. Порциг та ін. Була розроблена теорія і практика бухгалтерської ревізії, що в подальшому трансформувалася в аудит. Третій напрямок розроблявся переважно представниками німецької бухгалтерської школи: Брозиусом, Т. Губером, М. Шенвандтом тощо.

Тісні взаємовідносини між німецькою і російською наукою стали причиною визнання балансознавства в Росії, розквіт якого припадає на першу половину ХХ ст. Тут слід відзначити А.К. Рошаховського, який першим з російських бухгалтерів дослідив роль макроекономічного аналізу і його взаємозв'язок з бухгалтерським обліком. У 20-х роках ХХ ст. теорія балансознавства, методологічні засади побудови і аналізу балансу сформульовані в працях А.П. Рудановського Н.А. Блатова, І.Р. Ніколаєва тощо.

Розвиток капіталістичних відносин вимагав від бухгалтерів, поряд з проведенням аналітичних процедур, виконувати різноманітні комерційні і фінансові розрахунки. На початку ХІХ ст. такі обрахунки були відомі, як «комерційна арифметика», до складу якої входили техніка відсоткових обчислень (простий і складний відсотки), техніка вексельних обчислень (дисконт і методи дисконтування), техніка вексельно-курсних обчислень, техніка обчислень за відсотковими паперами і акціями, техніку обчислення за фінансовими операціями (коротко і довгострокові вклади і позики). Змістовна частина комерційної арифметики є актуальною і в наш час.

Розвиток теорії і практики фінансових і комерційних розрахунків у дореволюційній Росії пов'язаний з працями відомого математика, фінансиста і бухгалтера М.С. Лунського, якого можна вважати родоначальником фінансового менеджменту. Фінансову математику М.С. Лунський розумів як галузь прикладної математики, присвячену дослідженню доступних для математичного аналізу питань фінансової науки, статистики і політичної економії.

За умов командно-адміністративної економіки, яка панувала на теренах колишнього СРСР, комерційна арифметика, зокрема на рівні підприємств, не отримала належного розвитку, в той час як у країнах з ринковою економікою вона стала складовою науки і практики і переросла в самостійний напрямок, відомий як «фінансовий менеджмент» або «управління фінансами».

Після жовтневого перевороту 1917 року на різних етапах розвитку соціалістичної економіки розвивався фінансовий аналіз, що відповідав потребам командно-адміністративної економіки.

У 20-і роки ХХ ст. широкого поширення набули кооперативні організації – споживчі і кредитні товариства. В цей час досить активно здійснювалися аналітичні розробки діяльності підприємств і організацій споживчої кооперації. Курс на індустріалізацію країни визначив необхідність фінансового аналізу в промисловості. Нагальними завданнями стало зниження собівартості промислових виробів, дотримання вимог господарського розрахунку, режиму економії, фінансово-кредитної дисципліни. У 30-х роках відбувається трансформація аналізу балансу в аналіз господарської діяльності. На початок 40-х років з'являються перші праці з аналізу господарської діяльності (С.К. Татур, М.І. Баканов, Д.П. Андріанов та ін.). В цей же період економічний аналіз сформувався як окрема дисципліна у програмі вищих навчальних закладів економічного спрямування.

У роки Великої Вітчизняної війни фінансовий аналіз набув особливого значення. Перебазування великих промислових підприємств у східні регіони та забезпечення їх стабільної роботи у складних умовах, випуск високоякісної продукції з найменшими затратами було складною і важкою справою. У роки війни було видано цілу низку праць з обліку й аналізу діяльності підприємств.

Перехід до мирного будівництва після закінченні війни став новим етапом у розвитку фінансового аналізу. Країна зазнала колосальних матеріальних збитків. Списанню підлягала величезна кількість основних засобів і товарно-матеріальних цінностей, зруйнованих і розграбованих окупантами під час війни. На перше місце виходять питання аналізу виробництва, розробляється відповідна послідовність аналізу всієї діяльності підприємства. У якості джерел для аналізу залучаються не тільки дані балансу, а й бухгалтерської та статистичної звітності, а також дані обліку і планування. В 70-х роках видаються перші праці з теорії аналізу господарської діяльності (М.І. Баканов, А.Д. Шеремет, М.Д. Дембінський, А.П. Александровський та ін.). Даний науковий напрямок присвячено викладенню методик оцінки, аналізу і контролю внутрішньовиробничих показників: виручка, прибуток, чисельність, фонд заробітної плати, собівартість тощо. Аналіз господарської діяльності є науковим напрямком, що міг розвиватися виключно за умов

командно-адміністративної системи, оскільки методики, на яких він базується використовують інформацію, яка за умов ринкової економіки вважається конфіденційною. Що стосується власне фінансових обчислень, то, враховуючи відсутність фондових бірж і комерційних банків, надзвичайно низьку роль банківських структур у фінансуванні підприємств, їх роль у функціонуванні підприємств була зведена до мінімуму.

Вагомий внесок у розвиток економічного аналізу зроблено й українськими вченими. Слід відмітити розробки з оперативного економічного аналізу та теорії економічного аналізу І.І. Каракоза та В.І. Самборського, з методики економічного аналізу в промисловості та використання ЕОМ в економічному аналізі Г.М. Мельничука, з методики внутрішньозаводського економічного аналізу та узагальнення досвіду економічного аналізу в США М.Г. Чумаченка та ряду інших.

Трансформація бухгалтерського обліку, що відбулася в рамках ринкових перетворень в економіці (початок 90 років) повернула фінансовий аналіз на місце одного з провідних елементів аналітичної роботи. Він є складовою частиною фінансового менеджменту, виконавцями якого виступають бухгалтери і фінансові менеджери, а головними користувачами – юридичні і фізичні особи, що зацікавлені в діяльності даного підприємства, але не мають доступу до його внутрішньої інформаційної бази. В умовах ринкової економіки аналіз фінансової діяльності фактично розпадається на три блоки: фінансовий аналіз – аналіз в системі фінансового менеджменту, результати якого є загальнодоступними; внутрішньофірмовий аналіз – аналіз в загальній системі управлінського обліку і фінансового менеджменту, результати якого мають обмежений доступ в середині підприємства; техніко-економічний аналіз – аналіз у системі управління підприємством, результати якого не завжди виражаються в термінах ефективності, мають обмежений доступ і є цікавими передусім для лінійних керівників. При цьому розділи аналізу господарської діяльності, що належать до сфери дії техніко-економічного аналізу, не скасовуються, а стають прерогативою лінійних керівників. Наприклад, бухгалтера виробничі запаси цікавлять лише як оборотні засоби, оптимізація яких повинна сприяти підвищенню загальної рентабельності авансованого капіталу; для лінійного керівника важливою є предметно-речовинна структура запасів як одного з найважливіших елементів виробничого процесу. З наведеного прикладу видно, що цілі і прийоми аналізу в наведених випадках є різними. Різними є й роль, можливість і доцільність використання бухгалтерської інформації.

За умов ринкової економіки істотну роль відіграє принцип конфіденційності. Тому інформаційна база суб'єкта господарювання в системах обліку і мікроекономічного аналізу поділяється на дві частини. Одна з них є загальнодоступною, доступ до іншої – обмежений, причому не лише для зовнішніх користувачів об'єкта, а й для багатьох категорій власних працівників. З першою частиною пов'язані процедури фінансового обліку і зовнішнього фінансового аналізу, з другою – процедури управлінського обліку і внутрішньофірмового фінансового аналізу.

В даний час більшістю фахівців визнається пріоритетність аналізу в основу якого покладено фінансову модель підприємства перед аналізом господарської діяльності в його застарілому розумінні. Однак, до цього часу не існує єдиного загально визнаного підходу до розуміння сутності і змісту дисципліни «Фінансовий аналіз». Можна говорити про два основних підходи. Згідно першого фінансовий аналіз розуміється в широкому аспекті і охоплює всі розділи аналітичної роботи, що входять в систему фінансового менеджменту і пов'язані з управлінням фінансами суб'єкта господарювання в контексті навколишнього середовища, включаючи й ринок капіталу. Одне з найбільш загальних визначень розширеного підходу запропоноване Б. Пісом, який відносить до фінансових аналітиків всіх користувачів фінансової інформації, які бажають скористатися нею в процесі прийняття економічних рішень, але не мають доступу до внутрішньої інформації даної фірми.

Існує й інший підхід до розуміння фінансового аналізу, який обмежує сферу його дії аналізом на ринку капіталу (Шарп, Ол. Бейлі). Згідно з даним підходом фінансовий менеджер – це фахівець з управління фінансами крупної компанії, а фінансовий аналітик – спеціаліст більш вузького профілю, сфера дії якого – фінансові ринки.

Слід зазначити, що відомі й більш вузькі і специфічні трактування терміну «фінансовий аналітик», зокрема як спеціаліста з управління портфелем цінних паперів. Але всі вони фактично є різновидами звуженого підходу.

В загальному вигляді фінансовий аналіз можна уявити як процес, що полягає в ідентифікації, систематизації і аналітичній обробці доступних фінансових даних з метою надання користувачу рекомендацій, які можуть слугувати основою для прийняття управлінських рішень стосовно об'єкта аналізу, у якості якого можуть виступати різні соціально-економічні системи і їх елементи (підприємства сфери виробництва і обігу, бюджетні установи, фондові біржі, фінансові компанії тощо). Очевидно, що сфера і принципи діяльності даних об'єктів з точки зору фінансових відносин і грошових потоків істотно відрізняються, а отже управлінські рішення можуть стосуватися обґрунтування різних напрямів комерційної діяльності серед яких:

- 1) інвестиційна діяльність;
- 2) пошук і оптимізація джерел фінансування;
- 3) поточна діяльність;
- 4) оцінка стану на ринку капіталу, товарів і послуг;

5) доцільність встановлення (продовження) бізнес-контактів з даним підприємством.

Отже, фінансовий аналіз – це сукупність аналітичних процедур, що базуються на загальнодоступній інформації фінансового характеру і призначені для оцінки стану і ефективності використання економічного потенціалу підприємства (фірми), а також прийняття управлінських рішень стосовно оптимізації його діяльності або участі в ній.

До особливостей фінансового аналізу належать: забезпечення загальної характеристики майнового й фінансового стану підприємства; пріоритетність оцінок: платоспроможності, фінансової стійкості і рентабельності; базування на загальнодоступній інформації; інформаційне забезпечення тактичних і стратегічних рішень; доступність результатів для всіх користувачів; можливість уніфікації складу і змісту розрахунково-аналітичних процедур; домінанта грошового виміру в системі критеріїв; високий рівень достовірності і можливість верифікації результатів аналізу

Кожна наука – це сфера людської діяльності, метою якої є вироблення і теоретична систематизація об'єктивних знань про дійсність. Концептуальні засади будь-якого самостійного наукового напрямку в найбільш загальному вигляді можуть бути виражені шляхом формулювання й ідентифікації її предмета і методу. Саме ці поняття можна розглядати в якості основних ідентифікаційних ознак конкретної науки, що відмежовують її від інших наукових напрямків. Предмет науки – те, що вивчається в рамках даної науки; метод – як, за допомогою якого інструментарію, пізнається цей предмет. Загальною тенденцією розвитку сучасної науки є поява нових наукових напрямків і їхнє взаємопроникнення. Досить часто наслідком цього є проблеми при визначенні предмета і методу конкретної науки, зокрема, неможливість впевнено стверджувати, що той або інший метод властивий лише для даного наукового напрямку.

Предметом фінансового аналізу як наукового і практичного напрямку є фінансові відносини в системі управління суб'єктом господарювання, його економічний потенціал і результати використання.

Виділяються дві основні складові економічного потенціалу: ресурси, що виражаються в термінах фінансів, і джерела їхнього формування. Таким чином, предмет фінансового аналізу поділяється на чотири базових елементи: фінансові відносини, ресурси, джерела фінансування і результати використання економічного потенціалу.

Фінансові відносини – це відносини між різними суб'єктами (фізичними і юридичними особами), що спричиняють зміну в складі активів і/або зобов'язань цих суб'єктів. Ці відносини повинні мати документальне підтвердження (договір, накладна, акт, відомість і ін.) і, як правило, супроводжуватися зміною майнового і/або фінансового становища контрагентів. Слова «як правило» означають, що в принципі можливі фінансові відносини, які при виникненні не відбиваються негайно на фінансовому становищі організації в силу прийнятої системи їхньої реалізації. Наприклад, при укладанні договору купівлі-продажу в організації-продавця виникає зобов'язання передати деякий товар у власність покупцеві за певну ціну, а в організації-покупця — зобов'язання прийняти цей товар, сплативши за нього цю ціну. Однак укладання договору не спричинить змін у фінансовому становищі контрагентів доти, доки не буде руху коштів (ресурсів) у виконання цього договору, оскільки, згідно з діючим бухгалтерським законодавством, обліковуються лише результати виконання укладених договорів. Реалізація фінансових відносин може по-різному впливати на фінансовий і майновий стан контрагентів, однак загальна логіка такого впливу стає зрозумілою, якщо згадати, що, по-перше, переважна більшість фінансових операцій реєструється в системі подвійного запису бухгалтерського обліку і, по-друге, вони досить легко класифікуються з точки зору їхнього представлення в балансі як основної фінансової моделі підприємства. Подібні операції стосуються: а) тільки активу балансу; б) тільки пасиву балансу; в) і активу, і пасиву балансу.

Діяльність будь-якого підприємства тісно пов'язана з відносинами, зв'язками, операціями, що мають фінансову природу. Вони можуть бути охарактеризовані і класифіковані по-різному; в основу однієї з таких класифікацій покладено сферу дії подібних відносин і операцій. Вони можуть обмежуватися рамками даного підприємства або виходити за його межі. У першому випадку мова йде про аналітичні процедури в рамках внутрішньофірмового аналізу, у другому — в рамках (зовнішнього) фінансового аналізу. Прикладом процедур першого типу можуть бути аналіз структури і складу активів, обґрунтування доцільності виділення центрів відповідальності, обґрунтування форм матеріальної відповідальності і т.п. До аналітичних процедур другого типу належить оцінка відносин з приводу формування статутного капіталу, укладання договорів постачання, кредитних договорів тощо.

Характеризуючи ресурси, що виражаються в термінах фінансів, треба мати на увазі, що у даному випадку мова йде, головним чином, про склад і структуру активу балансу, тобто про економічну доцільність і виправданість саме тих активів, якими керує підприємство. Питання про джерела отримання цих ресурсів виходить за рамки даного аналітичного блоку. Зведення ресурсного потенціалу до активу балансу не слід розуміти буквально, оскільки насправді мова йде про всі ресурси, що знаходяться під контролем підприємства і мають вартісну оцінку. Часто підприємство керує активами, на які не має права власності, і які, залежно від принципів організації бухгалтерського обліку, можуть або відбиватися в балансі, або враховуватися поза системою подвійного запису і показуватися поза балансом. Саме другий підхід традиційно використовується у вітчизняній бухгалтерії. При прийнятті фінансових рішень питання про доцільність обліку позабалансових активів вирішується в кожному конкретному випадку індивідуально,

залежно від істотності таких активів у загальній сумі засобів, контрольованих підприємством.

Третя складова предмета фінансового аналізу – джерела засобів підприємства, розглядається дещо ізольовано, тобто у відриві від активів. Необхідність в аналітичних рішеннях, що стосуються тільки джерел, виникає кожного разу, коли мова йде про мобілізацію фінансових ресурсів. Так, у випадку залучення великих об'ємів засобів у рамках стратегії розвитку підприємства постає необхідність обґрунтування відповідних фінансових інструментів: зробити додаткову емісію акцій, скористатися довгостроковим банківським кредитом чи випустити облігаційну позику. При прийнятті короткострокових фінансових рішень постійно виникає проблема вибору між кредиторською заборгованістю і короткостроковим банківським кредитом.

Четверта складова предмета фінансового аналізу – результати використання економічного потенціалу підприємства – є винятково важливою, оскільки саме вона часто є критеріальною для визначення перспектив розвитку підприємства. Відзначимо дві її особливості. По-перше, результативність використання визначається різними критеріями, які не обов'язково виражаються або базуються на вартісних оцінках (наприклад, для деяких суб'єктів господарювання у якості цільових можуть використовуватися соціально-економічні критерії). Однак у даному випадку мається на увазі оцінка результативності в термінах фінансів. По-друге, критерії результативності можуть змінюватися залежно від користувачів аналізу: власники, лендери, кредитори, державні органи тощо. Звичайно, виділення елементів предмета фінансового аналізу є досить умовним, оскільки в дійсності вони є взаємопов'язаними, а тому в рамках фінансового аналізу, як правило, не виділяються. Тим більше, що переважна більшість господарських операцій стосується як активів, так і пасивів балансу. Наприклад, управління оборотними коштами тісно пов'язане з управлінням джерелами їхнього фінансування.

Пізнання предмета в рамках даного наукового напрямку здійснюється з певною метою. Часто мета є множинною, складається з ряду цілей, і, за умови їхнього упорядкування (найчастіше, у виді дерева цілей), може мати як теоретичний (наприклад, визначення закономірностей розвитку досліджуваного явища), так і прикладний зміст. Домінанта теоретичної або прикладної спрямованості визначається рівнем абстрактності науки. Оскільки фінансовий аналіз є прикладним науковим напрямком, що історично сформувався в рамках бухгалтерського обліку і пізніше увійшов у якості складової частини в систему фінансового менеджменту, при визначенні мети дослідження переважає прикладний аспект.

Головною метою фінансового аналізу є формування уявлення про об'єкт аналізу на базі критеріїв і індикаторів, що мають фінансову природу. Оскільки основними об'єктами аналізу виступають різні соціально-економічні системи, зокрема комерційні організації, мета фінансового аналізу може бути звужена до оцінки майнового і фінансового становища даної організації. Мета фінансового аналізу змінюється в залежності від інтересів різних партнерських груп. Так, інвестори цікавляться рівнем та стабільністю доходів за акціями, тобто прибутковістю (рентабельністю) підприємства, кредитори – його ліквідністю, менеджери – дохідністю різних видів активів та ефективністю правління фірми (табл. 1).

Таблиця 1

Мета фінансового аналізу залежно від різних партнерських груп

Основні партнерські групи	Внесок партнерської групи	Компенсація, що вимагається	Мета фінансового аналізу
Власники	Власний капітал	Дивіденди	Фінансові результати та фінансова стійкість підприємства
Кредитори	Позиковий капітал	Відсотки	Ліквідність (платоспроможність), спроможність підприємства мобілізувати грошові кошти для сплати боргів
Керівники (адміністрація)	Знання справи й вміння керувати	Оплата праці й частина прибутку понад оклад	Уся інформація, яка корисна для управління
Персонал (службовці)	Виконання робіт згідно з розподілом праці	Зарплата, премії та соціальні умови	Фінансові результати підприємства та його ліквідність
Постачальники	Поставки засобів і предметів праці	Договірна ціна	Фінансовий стан; ліквідність
Покупці (клієнти)	Збут продукції, товарів, робіт, послуг	Договірна ціна	Фінансовий стан і стан запасів готової продукції і товарів
Податкова адміністрація	Послуги держави	Сплата податків повністю та в установленний термін	Фінансові результати підприємства

Висновки. Фінансові показники діяльності підприємства є індикатором його конкурентоспроможності й ефективності господарювання в ринковій економіці. Для успішного розвитку підприємства і гармонійного забезпечення інтересів його власників, персоналу, інвесторів необхідно проводити постійний моніторинг його фінансового стану. У ході фінансового аналізу усі сторони діяльності підприємства оцінюються з позицій досягнення максимально можливого економічного результату (прибутку та рентабельності) за рахунок оптимально ефективного використання наявних ресурсів.

Фінансовий аналіз дає змогу виявити і кількісно виразити залежність між результатами діяльності підприємств та ресурсами, заробітком, формами власності. Знання фінансового аналізу сприяє бережливості, вмілому витрачання всіх видів фондів, ліквідації безгосподарності, непродуктивних витрат і втрат.

Література

1. Басовский Л.Е. Теория экономического анализа: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2001.
2. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента: В 2 т. – К.: Ника-Центр; Эльга, 1999.
3. Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2002.

Надійшла 13.12.2009

УДК 338.242.3

Н. О. СЕМЕНЮК

Хмельницький національний університет

НЕОБХІДНІСТЬ КОНТРОЛІНГУ ЯК СИСТЕМИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У статті представлено вимоги до створення служби контролінгу. Досліджено особливості побудови та впровадження системи контролінгу в діяльність підприємства. Представлено процес контролінгу.

Demands to creating of controlling service have been represented. Peculiarities of construction and implementation of controlling system in the enterprise activity have been researched. Process of controlling has been represented.

Ключові слова: управління, ефективне управління, контролінг, концепція контролінгу.

Актуальність теми. На сьогоднішній день в економіці України все більшу частину почав займати середній та великий бізнес. І от, з розвитком та збільшенням компанії, коли зростає обсяг виробництва, збільшується чисельність працівників, стає більш жорсткою конкуренція та знижується рентабельність, перед власником постає питання ефективного управління компанією. Більшість компаній на цьому етапі розвитку звертають увагу на контролінг, який стає все популярнішим серед українських підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З-поміж зарубіжних вчених, що зробили значний внесок у розвиток теорії та практики контролінгу відмітимо таких науковців, як С. Майер, Р. Манн, Д. Хан, А. Дайле, К. Друрі, Х.Й. Фольмут. Серед вітчизняних вчених велике значення мають наукові праці М.С. Пушкаря, С.М. Петренка, О.В. Ареф'євої, І.І. Цигилика, М.М. Стефаненко, В.Й. Килимнюка та ін.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до фінансового словника контролінг – функціонально відокремлений напрям економічної роботи на підприємстві, пов'язаний з реалізацією фінансово-економічної інформативної функції в менеджменті для прийняття оперативних та стратегічних управлінських рішень [1]. Але поступово поняття контролінгу розширює межі, охоплюючи нові напрями діяльності підприємства і стає корпоративною філософією, орієнтованою на активний тип управління, коли визначаються цільові показники, знаходяться шляхи їх досягнення, аналізується рівень досягнення цих показників та постійно коректується робота підприємства. Отже, мета контролінгу – створити систему своєчасного забезпечення керівництва компанії повною, достовірною та необхідно інформацією для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Кожний керівник підприємства, що прийняв рішення про впровадження системи контролінгу повинен чітко усвідомлювати сутність, значення, функції, завдання, принципи і цілі контролінгу для підприємства, тобто розробити концепцію контролінгу (оскільки не існує єдиної уніфікованої загальноприйнятої системи контролінгу, як наприклад, системи бухгалтерського, фінансового або податкового обліку), яка б задовольняла потреби керівника і відповідала цілям цього підприємства.

Зазвичай, не слід приймати рішення про запровадження системи контролінгу в умовах різкого погіршення основних показників діяльності підприємства.

Найкращим моментом для побудови системи контролінгу на підприємстві є поява слабких сигналів про якісь негаразди в його діяльності. Мова йде як про внутрішні, так і про зовнішні сигнали, що проявляються в слабо помітних тенденціях.

Важливою умовою при побудові системи контролінгу є наявність у підприємства достатньої кількості фінансових та людських ресурсів, так як розробка та запровадження системи контролінгу вимагає значних капіталовкладень, особливо якщо залучаються зовнішні експерти.

Організаційно функцію контролінгу може представляти як одна людина (контролер) так і цілий підрозділ, але принциповим є підпорядкування контролера чи служби контролінгу на вищому рівні управління, оскільки ця служба є так би мовити радником керівника, завжди захищає інтереси підприємства. Контролер не тільки визначає проблемні сторони діяльності підприємства, але й визначає варіанти